

PROF. ASC. DR. HYSEN ÇELA

PËRMIRËSIMI RREGULLIMIT DHE MBIKËQYRJES SË PROFESIONIT TË AUDITUESIT - KONTRIBUON DREJTPËRDREJT NË RITJEN E BESUESHMERISË SË RAPORTIMIT FINANCIAR.

Të nderuar pjesemarrës,

Të dashur kolege,

Në radhe të parë dëshiroj të falenderoj organizatorët e kësaj konference Jubilare, e posaçërisht Prof. Jorgji Bollano, i cili ka treguar se vazhdimisht kujdeset për të sensibilizuar jo vetëm profesionistët, por edhe të gjitha palët e tjera të interesit, në lidhje me nevojën e përmirësimit të cilësisë së raportimit financiar në vendin tonë.

Gjithmonë është nder, vlerësim dhe kënaqësi të flasësh në eventet e Këshillit Kombëtar të Kontabilitetit, këtij autoriteti që i është përkushtuar dukshëm përmirësimit të mëtejshëm të aspekteve rregullatore të raportimit financiar.

Sot është më shumë evidente se kurrë, se informacioni më i prekshëm por edhe më i dobishëm për të gjithë përdoruesit, duke nisur që nga aksionerët, punonjësit, menaxherët, klientët e furnitorët, huadhënësit, qeveria, media, etj., e duke përfunduar tek publiku i gjerë, është ai numerik që jepet përmes raporteve financiare të ndermjetme dhe atyre vjetore.

Cilësia e këtij informacioni qëndron në themel të marrëdhënieve që vendosen midis paleve të interesuara dhe entiteteve të biznesit, të cilat në analizë të fundit kushtëzojnë ecjen, progresin, por edhe vazhdimësinë në kohë të këtyre të fundit.

Nisur nga ky këndvështrim, unë do të thoja se ka kohë që roli i profesionistëve të fushës së kontabilitetit është ndryshuar duke kaluar nga një rol thjesht pasiv i dhënies së informacioneve në një rol aktiv e menaxherial në shërbim të përmirësimit të sistemeve të menaxhimit dhe të qeverisjes së entiteteve të biznesit.

Në këtë rol të ri ndodhën sot edhe audituesit (ekspertët kontabël të autorizuar), roli i të cilëve është themelor në rritjen e besueshmërisë së informacioneve financiare historike. Në shumë juridiksione ku pothuaj detyrimet për rregullime të profesionistëve që hartojnë pasqyrat financiare (pra ku nuk ka rregullime për kontabilistët) mungojnë, shkalla e besimit dhe e kërkesës ndaj audituesve ka prirjen të jetë shumë e lartë. Në disa juridiksione të tjera atyre ju është besuar jo vetëm auditimi ligjor i pasqyrave financiare por edhe auditimi tatimor, ose ndryshe kontrolli tatimor për një kategori të caktuar të entiteteve të biznesit.

Duke qenë se ky rol i rritur i audituesve lidhet në të njëjtën kohë edhe me një përgjegjësi më të madhe ndaj atyre që i përdorin keto informacione, zhvillimet e dekadës së fundit në botë por padyshim edhe në vendin tonë, po e vënë theksin gjithnjë e më shumë tek përmirësimi i rregullimit, duke nxjerrë në plan të parë vendosjen e një balance sa më efektive midis vetërregullimit dhe rregullimit të jashtëm. Ligji SOX në SHBA (2001) dhe direktiva e tetë e BE-së (2006) dhe propozimet me të fundit në nivel BE-së, kanë rritur nevojën për rregullimin e jashtëm të audituesit.

Sikurse çdo profesion tjetër edhe ai kontabël duhet t'i përgjigjet nevojave që shoqëria ka në një moment të caktuar të zhvillimit të saj. Kjo kërkon që nga njëra anë, profesionistët të zotërojnë njohuri dhe aftësi profesionale, të mbajnë qëndrime dhe të manifestojnë etikë e sjellje profesionale dhe nga ana tjetër, profesioni të jetë i rregulluar, pasi vetëm në këtë mënyrë shoqëria dhe publiku i gjerë do të garantohen se anëtarët e këtij profesioni do të prodhojnë rezultate të besueshme e të dobishme.

Historia shumë vjecare e zhvillimit të organizmave të profesioneve kontabël, lidhet me kërkesën e investitorëve publikë (furnizuesve të kapitalit) për të marrë informacione financiare mbi shoqëritë tregtare ku ata investonin kapitalet e tyre. Zhvillimi i profesionit dhe i shërbimeve të ofruara prej tij, sollën domosdoshmërinë e rregullimeve dhe të organizimit të anëtareve të tyre në institucione që garantonin qofte sigurinë ndaj publikut për shërbimet e kryera, ashtu edhe mbrojtjen e vetë profesionistëve.

Nevoja e rregullimit diktohet nga fakti që **tregu i shërbimeve kontabël** është jo eficient, pasi:

(i) së pari në marrëdhëniet klient profesionist kontabël ekziston një lloj asimetrie informacioni, e cila shprehet në faktin që klienti i cili merr shërbimin kontabël, nga njëra anë ndodhet në një pozitë më inferiore, pasi përgjithësisht ka më pak njohuri se profesionisti që jep këtë shërbim, dhe nga ana tjetër, ai nuk ka asnjë rrugë tjetër përveçse të mbështetet në shërbimet e profesionistit.

(ii) së dyti si rregull, përfitimet apo kostot e shërbimit kontabël kalojnë direkt tek palët e treta, të cilat mund të mos jenë kërkuesit e këtyre shërbimeve (informacionet financiare të publikuara).

Teorikisht rregullimi i profesionit mund të realizohet nëpërmjet disa rrugëve të cilat nisin me rregullimin spontan përmes mekanizmave të tregut - përmes raportit kërkesë oferte; rruga e dytë është ajo vetërregullatore ku profesioni rregullohet vetë dhe vendos mekanizma që e bëjnë atë të jetë i besueshem për publikun; dhe rruga e tretë është rregullimi nga autoritetet shtetërore ose autoritete të tjera të pavarura.

Në praktikë, është pothuaj e pamundur që njëra nga rrugët e mësipërme të përdoret apo të funksionojë e shkëputur nga rruga tjetër, ndonëse raporti midis vetërregullimit dhe rregullimit ka qenë i ndryshëm në kohë dhe vende të ndryshme. Sidoqoftë praktika e sotme e shumë vendeve tregon për një kombinim midis vetërregullimit dhe rregullimit të jashtëm, një sistem i cili ndodhet në një proces ndryshimi permanent.

Ndryshe nga shtetet me ekonomi të zhvilluar ku zhvillimi profesional ka ardhur natyrshëm bazuar në nevojën që kishin palët e interesuara për informacione financiare transparente, në vendin tonë dhe pothuaj në shumicën e vendeve të tjera të Europës Lindore, ngritja dhe zhvillimi profesional ishin më shumë të orientuara nga domosdoshmëria e funksionimit normal të ekonomisë së tregut dhe deri diku, kanë qënë edhe të imponuara nga legjislacionet kombëtare. Performanca dhe cilësia e shërbimeve të profesionit kontabël kanë ndikim të madh në përfitimin ekonomik dhe shoqëror, për faktin që profesionistët kontabel kontribuojnë si në alokimin dhe menaxhimin eficient të burimeve publike e private, ashtu edhe në përmirësimin e funksionimit të tregjeve financiare dhe të kapitalit dhe të tregjeve të prodhimit të mallrave e shërbimeve.

Globalizimi, kjo tendencë zhvillimore e sotme, ka rritur nevojën për të përafuar jo vetëm gjuhën e raportimit të informacioneve financiare historike, me qëllim që ato të përdoren nga një numër gjithnjë e më i ndryshëm palësh të interesuara, por gjithashtu ka rritur nevojën e standardizimit edhe në rregullimin e profesioneve, duke e kaluar balancen e rregullimit të profesionit në rregullimin publik kundrejt vetërregullimit.

Modeli aktual i organizimit të IEKA, duket se është më afër zhvillimeve ndërkombëtare, e posaçërisht më afër kërkesave të direktivës së 8-të të BE-së të datës 17 maj 2006 (Directive 2006/43/EC). Rregullimi i ekspertit kontabël të regjistruar (audituesit ligjor) dhe i organizimit të tij profesional ka në thelb një kombinim midis rregullimit nga jashtë dhe vetërregullimit. Sipas kuadrit aktual ligjor dhe rregullator (ligji 10091 3/09), krahas organizimit profesional, është krijuar dhe funksionon Bordi i Mbikëqyrjes Publike, i cili ka jo vetëm rol mbikëqyrës, por deri diku edhe rregullator.

Rishikimi dhe forcimi institucional i profesionit të audituesit është bërë më imperativ sidomos në momentet më kritike të historisë së zhvillimit ekonomik, e veçanërisht në rastet e krizave ekonomike dhe në momentet e falimentimit të korporatave të mëdha. Kohët e fundit, roli i profesionit kontabël ka pësuar zhvillime të mëtejshme duke u orientuar gjithnjë e më shumë në standarde profesionale cilësisht të larta, dhe sidomos në kërkesat etike dhe të sjelljes së duhur profesionale.

Në dekadën e fundit kanë ndodhur ndryshime të thella, të atilla që nuk ishin parë që nga koha e krizës së viteve 29-33. Mjafton të përmendim Ligjin SOX në SHBA (2001), Direktiven e tetë të BE-se (2006), por edhe propozimet më të fundit të Komisionit Europian, apo edhe ndryshimet legjislative në shumë vende dhe krijimin e autoriteteve të mbikëqyrjes së profesionit, për të kuptuar tendencën e mbikëqyrjes, inspektimit e monitorimit në funksion të një qëllimi të vetëm, atë të garantimit të cilësisë së auditimit në shërbim të rritjes së besueshmërisë të palëve të interesuara në informacionet financiare historike.

Kriza globale financiare e cila nisi si kriza e korporatave, e pasuar nga kriza e bankave, për të vijuar me krizën e borxheve sovraane të shteteve, ndonëse ende nuk është analizuar plotësisht përse i përket shkaqeve, nuk ka lenë pa fajësuar as audituesit. Është kjo krize që ka nxjerre në pah nevojën për përmirësim dhe rikonsiderim të rolit të audituesit duke e parë atë në disa plane-siç janë rritja e cilësisë së punës audituese, zgjerimi i fushëveprimit të auditimit dhe forcimi i mbikëqyrjes së jashtëme.

Në këtë kuadër, kohët e fundit Komisioni Europian bëri disa propozime sa i takon auditimit të entiteteve me interes publik, ku përfshihen rotacioni i detyrueshem i audituesve, ndalimi i dhënies së shërbimeve të jo auditimit tek klientet e auditimit, tenderimi i auditimeve, etj.. Megjithatë, Parlamenti Europian nuk i konsideroi për faktin që arsyetimet e dhëna nuk ishin shumë bindëse dhe se ato shoqëroheshin me kosto shtesë.

Është e natyrshme që edhe ne të ndjekim këto zhvillime, me qëllim që të mos mbetemi prapa sa i takon adoptimit të legjislacionit komunitar, ndonëse duhet thënë se tek ne më shumë ekziston prirja për të bërë rregullime më shumë nga sa na nevojiten duke u kujdesur pak ose aspak për implementimin në praktike.

Siç e theksova edhe më sipër ajo që unë mendoj se ne duhet të bëjmë aktualisht është të punojmë për të rritur rolin e audituesit duke kontribuar në bërjen të njohur të këtij funksioni të rëndësishëm jo vetëm për palët e jashtme por edhe për palët brenda entitetit. Se çfarë bën audituesi, ose çfare duhet të bëjë audituesi, pothuaj nuk njihet sa duhet nga pronarët, menaxherët apo punonjësit, e theksuar kjo sidomos auditohen SME-te. Në praktikë auditimi konsiderohet me shumë si nje detyrim apo barrë ligjore dhe në këtë kuptim audituesit i kërkohet vetëm raporti standard thjesht “për të qenë në rregull” me autoritetet.

Përpara se të punojmë për të forcuar më tej mbikëqyrjen e audituesit, unë mendoj se është e nevojshme të vendosim një dialog permanent midis organizmit profesional dhe palëve të interesuara, të informojmë përfituesit e drejtpërdrejtë dhe të tërthortë të auditimit, me qëllim që ata të kontribuojnë në përdorimin eficient të këtij funksioni të rëndësishëm.

Një hap tjetër i rëndësishëm mendoj se do të ishte zgjerimi i fushës së veprimit të auditimit duke i kërkuar audituesit të kontribuojë me shërbime shtesë, sic mund të ishin vlerësimi dhe raportimi mbi kontrollin e brendshëm, mbi rreziqet e biznesit, e kështu me radhë.

Në kuadrin e programit të vet të thjeshtëzimit dhe standardizimit të auditimit dhe sidomos të zbatimit proporcional të SNA-ve IEKA së shpejti do të nisë një dialog me biznesin dhe autoritetet me qëllim rritjen e ndergjegjësisimit të tyre dhe të përfitimeve që vijnë nga auditimi.

Në përfundim të kësaj paraqitje shpreh mendimin se në pjesën rregullatore ekzistuese të profesionit të e.k.r-së, ka nevojë të përmirësohet, te rikonsiderohet e të harmonizohet më mirë çështja e mbikëqyrjes publike të profesionit, duke përfshirë të gjithë aktorët. Për këtë qëllim mendoj se merr rëndësi bërja e një analize të thellë krahasuese nga pikëpamja e dobishmërisë (kosto përfitim) e cila duhet të mbajë mirë parasysh gjendjen e entiteteve të biznesit tek ne e sidomos shoqëritë tregtare me interes të madh publik, i cili nuk është shumë i konsiderueshëm dhe bursa pothuaj nuk funksionon.

Hysen CELA
Kryetar i Këshillit Drejtues IEKA